Bronius Dakanis

Baltadvario pilkapynas II

2007 m. buvo tęsiami archeologiniai tyrinėjimai Baltadvario pilkapyne II, vadinamame Švedkapiais (Molėtų r.) (A895P). Ištirtas pilkapis buvo 80 m į R–ŠR nuo kelio iš Čižiškių į Videniškių–Alantos kelią sankirtos su keliuku į Palainį ir 24 m į V–PV nuo 2006 m. ištirto pilkapio 24, pilkapyno centrinėje dalyje, į P nuo vienos iš keturių – Š – pilkapių grupės.

Vadovaujantis Baltadvario pilkapyno II ardomų ir suardytų pilkapių tyrimo projektu, ištirtas pilkapis, kurio didžioji PR pusė buvo nuolat ardoma kelio, vedančio iš Čižiškių į Videniškių–Alantos kelią. Kelias dažnai lyginamas, užpilamos duobės ir vandens išgraužos, anksčiau buvo iškasti grioviai, kelio PR puse nutiestas telefono kabelis.

Pilkapio 16 žemės paviršiuje buvo išlikęs tik ŠV pakraštys – kita dalis buvo nulyginta darant kelkraštį, kurio pakraštyje iškastas kelio griovys. Pilkapio sampilo liekanos buvo 1 m aukščio ir per 10 m pločio, su išlikusiomis trijų pailgų duobių žymėmis. Ant sampilo liekanų augo trys didelės eglės ir beržas per 40–50 cm skersmens kamienais, mažesni medžiai ir krūmai, kurie, suderinus su Videniškių girininkija, tyrinėjimų vietoje nukirsti. Tyrinėjant nustačius, kad visas kelias patenka į pilkapio PR pusę, miške įrengtas tyrimų vietos apvažiavimas (1 pav.). Pilkapio liekanų vietoje tyrinėtas 11x11 m dydžio plotas (121 m^2), o aptikus senojo kelio vietą, žvalgytas per 400 m^2 jo plotas.

Tyrinėjant nustatyta, kad pilkapio sampilo liekanos buvo iki 1,04 m aukščio. Jis buvo supiltas iš geltono su pilku atspalviu smėlio (2 pav.). Po sampilu aptiktas pilkapio pagrindas – degėsinga, neintensyvi 4–15 cm storio deginimo vieta. Aptikta ir degėsingo pagrindo sluoksnio įgilėjimų į įžemį: iki 12 cm gylio ir 55x80 cm dydžio ŠV dalyje bei iki 28 cm gylio ir 1,3x2,2 m dydžio (galbūt dėl čia augusio medžio šaknų) PR pakraštyje. Pagrindo plotis tarp pilant pilkapį iškastų duobių – 4,6 m PV–ŠR kryptimi ir 5 m ŠV–PR kryptimi.

1 pav. Baltadvario pilkapyno pilkapio 16 tyrinėjimai iš R pusės. B. Dakanio nuotr.

Fig. 1. The excavation of barrow 16 in Baltadvaris barrow cemetery as viewed from the E.

2 pav. Baltadvario pilkapyno pilkapio 16 tyrinėjimai iš Š pusės. B. Dakanio nuotr.

Fig. 2. The excavation of barrow 16 in Baltadvaris barrow cemetery as viewed from the N.

3 pav. Baltadvario pilkapyno pilkapio 16 duobės ŠR pjūvis iš ŠV pusės. B. Dakanio nuotr.

Fig. 3. The NE cross-section of barrow 16 in Baltadvaris barrow cemetery as viewed from the NW.

0 2 cm

4 pav. Akmeniniai įtveriamieji kirveliai, rasti Baltadvario pilkapyno pilkapio 16 tyrinėjimų vietoje (dešinėje) ir į R nuo jos (kairėje). B. Dakanio nuotr.

Fig. 4. Stone celts found at the barrow 16 excavation site (celt on the right) in Baltadvaris barrow cemetery and to the E of it (celt on the left).

Pilkapį juosė šešios pailgos duobės, iš kurių V ir PV duobės jungėsi, sudarydamos vieną puslankio formos duobę. Tik jų vidiniai kraštai ir gilesni dugnai rodė, kad kastos dvi duobės. Duobės buvo iki 1,3 m gylio nuo įžemio po pilkapio pagrindu viršaus (jis yra viename lygyje su pilkapio aplinkos grunto sluoksniu, esančiu po miškožemiu). Pilkapio duobių vidinės pusės sunkiai išsiskyrė iš gretimo įžemio, buvo matomos tik smėliui sudrėkus. Žymesnės išorinės pusės, kurios pilant sampilą nebuvo užpiltos (vėliau jose kaupėsi organika), bei dugnai, kur buvo supilti laužo pelenai ir angliukai (3 pav.).

Išlikusioje tyrinėtoje pilkapio dalyje kapas neaptiktas – jis galėjo būti sunaikintas lyginant kelią arba kasant jo griovį, einantį per pilkapio vidurį PV–ŠR kryptimi. Sprendžiant pagal pilkapio įrengimą, jis būdingas I tūkst. II pusei.

Pilkapis 16 buvo supiltas akmens amžiaus gyvenvietės vietoje. Pilkapyje, 1 m į R nuo V duobės, 72 cm gylyje nuo sampilo išlikusios dalies viršaus, jo smėlyje rastas įtveriamasis kirvelis, pagamintas iš tamsiai pilko akmens, nudaužytais ašmenimis (likęs ilgis – 6,7 cm, plotis ties ašmenimis – 4,3 cm, storis – iki 2,1 cm). Dar vienas panašus pilko akmens kirvelis (7,6 cm ilgio, 4,4 cm pločio ir 1,5 cm storio) rastas 700 m į R, darže prie ūkininkų Minkštimų sodybos (4 pav.).

Pilkapio PR pusėje, jo duobės Š pakraštyje, senkelio sluoksnio apačioje, 10 cm gylyje viena šalia kitos aptiktos dvi carinės Rusijos monetos: 1753 („denga“) ir 1800 m. Žvalgant 4 m (važiuojamoji dalis – apie 3 m) pločio kelio paviršių, po 50 m ilgio jo atkarpos į R–ŠR ir V–PV nuo tyrinėto pilkapio ploto PV kampo, senkelio sluoksnyje iš viso rastos 8 monetos, datuojamos nuo 1664 m. (1664 m. Jono Kazimiero lenkiškas šilingas, 1747 ir 1753 m. rusiškos „dengos“, 1800 ir 1901 m. vienos kapeikos bei 1909 ir 1912 m. dviejų kapeikų monetos, 1987 m. 5 angliški pensai) bei du susilydę žalvario ir bronzos gabalėliai (greičiausiai – iš pilkapio degintinių kapų), žvangučio dalis ir gele-

0 2 cm

5 pav. Radiniai iš senojo kelio iš Ukmergės į Molėtus vietos. B. Dakanio nuotr.

Fig. 5. Finds from the site of the old road from Ukmergė to Molėtai.

žinė juostelė sulenkta sraigele (5 pav.).Visi radiniai, išskyrus vėlyvą anglišką monetą, rasti 50 m kelio atkarpoje į V–PV nuo pilkapio PR pakraščio. Taigi kelias naudojamas jau maždaug 350 metų. Be to, ekspedicijos metu šalia šio kelio Čižiškių kaime nustatytos dviejų senųjų karčemų vietos.

Ištyrus pilkapį 16 važiuojamojoje kelio dalyje, kelias atstatytas, o buvusioje įrengtoje apylankoje suformuota aikštelė. Senojo kelio, kuris, be abejo, jungė Ukmergę su Molėtais, vietoje, iki vykdant dabar naudojamo kelio tvarkymo darbus, būtini archeologiniai žvalgymai. Trijų pilkapių liekanos, kurias ardė kelias į Čižiškes, ištirtos 2005–2007 m.

Baltadvaris barrow cemetery II

In 2007 the excavations at Baltadvaris barrow cemetery II (Molėtai district) were continued. Barrow 16 (121 m^2), which has been badly disturbed by a road, was excavated. It was established that the remains of the barrow were up to 1.04 m high (Figs. 1–2). The barrow base discovered under the mound was a 4–15 cm thick layer of earth with a sparse concentration of charred wood particles. The base's width between the pits dug in creating the mound was 4.6 m in a SW–NE direction and 5 m in a NW–SE direction. The barrow was surrounded by 6 oblong pits up to 1.3 m deep (Fig. 3). No burial was discovered in the surviving part of the mound; it could have been destroyed in levelling the road or in digging its ditch. Judging from the barrow's construction, it is characteristic of those from the second half of the first millennium. The barrow was created at a Stone Age settlement site. A stone celt was found in the mound. A similar celt was found 700 m to the E of the barrow (Fig. 4).

A field survey was conducted in a 4 m wide and 100 m long segment of the old road to the NE and SW of the barrow. Ten 1664–1987 coins, 2 pieces of bronze (probably from a cremation burial in a barrow), part of a crotal, and an iron strip were found (Fig. 5). This road has been used for approximately 350 years. In addition, during the expedition, 2 old inn sites were established beside this road in Čižiškiai village.